

Бурковська А. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
e-mail:-----

Сидорчук Я. Ю.,
магістр,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна,
e-mail: yanasidorchuk555@gmail.com

СУТНІСТЬ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Питання ефективного управління ліквідністю для банківських установ України є на сьогодні одним з найбільш актуальних. Оптимальний рівень банківської ліквідності є передумовою ефективного виконання своїх функцій як окремим банком, так і всією банківською системою: він зумовлює їх надійність, фінансову стійкість і конкурентоспроможність. У статті проведено теоретичні дослідження у сфері банківської ліквідності. Розглянуто необхідність вдосконалення існуючих підходів до управління ліквідністю, та взаємозв'язок між станом банківської ліквідності й станом економіки країни.

Ключові слова: банківська система; нормативи ліквідності; банківська ліквідність; надлишкова ліквідність; прибутковість банку; управління ліквідністю.

Постановка проблеми. Ліквідність відіграє дуже важливу роль у діяльності окремого банку і у фінансовій системі держави вцілому. Протягом останніх років актуальною темою у банківській сфері України була тема забезпечення ліквідності банківської системи. Особливої уваги дана тема набула у період Світової економічної кризи, коли загальна криза економіки, девальвація національної валюти та недовіра населення до банківської системи призвела до масової втрати ліквідності банківською системою України. Утрата банком своєї ліквідності може стати причиною втрати коштів або навіть банкрутства значної кількості його клієнтів. З цього випливає, що банківська ліквідність – це проблема і економічного і суспільного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день існує досить багато праць вітчизняних та зарубіжних фахівців, присвячених дослідженню проблем банківської ліквідності. Питання управління ліквідністю комерційних банків розглядаються у працях таких вчених, теоретиків та практиків, як: І. Волошин, Я. Волошина, О. Дзюблюк, Г. Загорій, Т. Іванова, Г. Карчева, В. Крилова [1], О. Лаврушин, О. Мицак, В. Міщенко [3], А. Мороз, І. Нужна, Л. Олещенко [4], Л. Примостка, М. Савлук, І. Семенча [6], Є. Скок [7], В. Успенко, О. Хіжняк [8] та інших. В даних роботах висвітлені окремі підходи до управління ліквідністю банківської системи, аналізуються показники ліквідності, вивчаються підходи до управління банківською ліквідністю.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження методологічних аспектів ліквідності банків

та впровадження на цій основі засад управління ліквідністю, як складової фінансової стійкості банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліквідність банківської системи – це спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами банківських установ, можливість залучити в необхідному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати у розвиток економіки країни.

Ліквідність банківської системи формується під впливом певних чинників, які можна поділити на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників належить:

- загальний стан і розвиток економіки країни (рівень інфляції, динаміка ВВП, фінансові результати діяльності підприємств, доходи і заощадження населення, розвиток ринку ЦП, банківська конкуренція тощо);

- стан світової економіки;

- політична ситуація;

- соціальні чинники;

- політика НБУ;

- особливості регіонального розвитку економіки.

До внутрішніх чинників належить:

- кваліфікація і досвід управлінського персоналу банку;

- фінансовий стан і розмір банку;

- структура і динаміка клієнтської бази;

- структура і динаміка активів та пасивів банку;
- рівень організації банківського менеджменту і маркетингу;
- якість кредитного портфелю та портфелю цінних паперів.

На відміну від внутрішніх чинників, зовнішні є неконтрольованими зі сторони банків. Через це особливої уваги набуває аналіз і прогнозування впливу зовнішніх чинників.

Значно впливає на ліквідність банків загальний стан та розвиток економіки країни. Нестабільний і послаблений стан економіки спричиняє недовіру клієнтів та інвесторів до банківської системи. Це призводить до відтоку депозитів з банків, погіршення якості кредитного портфелю і послаблення ліквідності.

Національний банк України з метою контролю за станом ліквідності банків встановлює певні економічні нормативи, а саме: нормативи миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6).

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) визначається як співвідношення високоліквідних активів до поточ-

них зобов'язань банку. Він характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Нормативне значення коефіцієнта Н4 повинно бути не менше 20 %.

Норматив поточної ліквідності (Н5) визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня. Цей норматив характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця. Нормативне значення коефіцієнта Н5 повинно бути не менше 40 %.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Нормативне значення коефіцієнта Н6 повинно бути не менше 60 %.

Розглянемо динаміку даних нормативів ліквідності за 2016 р. (рис. 1).

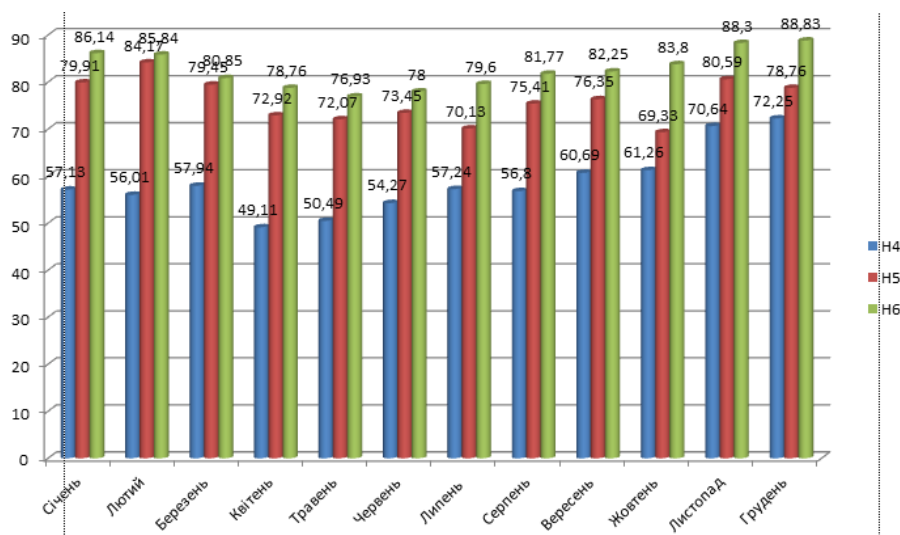

Рис. 1. Значення нормативів ліквідності банківської системи України за 2016 р.

Джерело: побудовано автором за даними [5].

Проаналізувавши динаміку зміни нормативів ліквідності, нами встановлено, що значення нормативу миттєвої ліквідності у січні 2016 р. становило 57,13 %, з кожним місяцем він збільшувався і на кінець року становив 72,25 %. А норматив поточної ліквідності навпаки, на початок року становив 79,91 % і поступово зменшуючись досяг 78,75 %. Також видно що норматив короткострокової ліквідності незначно змінився, з 86,14 % досяг 88,83 %.

Так, відповідно до офіційних даних НБУ станом на 31 грудня 2016 року, показник миттєвої ліквідності загалом по банківській системі становить 72,25 %

(при нормативному значенні Н4 – 20 %), поточної ліквідності – 78,75 % (за нормативу Н5 – 40 %), короткострокової ліквідності – 88,83 % (за нормативу Н6 – 60 %). Всі три показники ліквідності значно перевищують нормативні значення. Банки, щоб відповідати діючим нормативам, встановленим НБУ, залучають на свої рахунки кошти, переважно від населення, внаслідок невеликої створеної системи управління ліквідністю в своєму банку не мають змоги впоратися з надлишком високоліквідних активів, сконцентрованих внаслідок неякісного менеджменту.

Таблиця 1

Показники ліквідності по банківській системі України за період 2014–2016 р., %

Норматив ліквідності	Нормативне значення	2014р.	2015р.	2016р.
Миттєва ліквідність	20	48,00	58,65	68,88
Поточна ліквідність	40	79,19	76,05	84,21
Короткострокова ліквідність	60	85,20	82,59	89,99

Джерело: побудовано автором за даними [5].

З даних табл. 1 видно, що миттєва ліквідність значно збільшується (від 48 % до 68,88 %) протягом всього аналізованого періоду, що свідчить про збільшення обсягів коштів банків на коррахунках і в той же час знижується попит на кредити рефінансування НБУ.

Щодо коефіцієнта поточної ліквідності, то протягом років його значення значно варіювалося. Так, відповідно до офіційних даних НБУ, станом на 2014 рік показник становив 79,19 %, на наступний 2015 рік – знизився до 76,05 %, а станом на 2016 рік – знову підвищився і становив 84,21 %.

Значення короткострокової ліквідності протягом аналізованого періоду збільшується від 85,20 % до 89,99 %.

По суті, виникає ситуація, коли, підвищуючи свою ліквідність, комерційні банки залучають на свої рахунки значні обсяги грошових коштів, але цим самим зменшують свій прибуток, що в кінцевому результаті може призвести до неплатоспроможності банківської установи попри її здатність виконати поточні зобов'язання.

Ліквідність банківської системи є тією основою, яка забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання усіх грошових зобов'язань банківської системи та достатність коштів щодо потреб розвитку вітчизняної економіки. Підвищення ефективності управління ліквідністю банківської системи є одним із пріоритетних завдань центральних банків кожної країни.

В умовах невизначеності та кризового стану банківської системи України, виникає необхідність здійснювати ефективне управління ліквідністю та прибутковістю. Стратегічне завдання, яке мають вирішувати банки в процесі управління ліквідністю, — це необхідність уникати як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів. Дефіцит призводить до виникнення ризику втрати ліквідності банку, а надлишок ліквідних коштів є наслідком нерационального розміщення коштів і прямим чинником втрати банком майбутнього прибутку. Саме тому, з метою уникнення чи хоча б мінімізації ризику незбалансованої ліквідності, кожний банк зобов'язаний підтримувати оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості, сукупність основних прийомів, методів і заходів, спрямованих на досягнення якого, мають бути чітко сформульовані у стратегії управління банком.

Як доводить практика, для боротьби з надлишком ліквідності недостатньо існуючих методів. Для підвищення ефективності управління ліквідністю та подолання існуючих недоліків в банківській системі України необхідні комплексний підхід і зусилля багатьох суб'єктів, зокрема НБУ, уряду та безпосередньо самих банків.

Усі проблеми не можливо пов'язувати лише з теперішньою ситуацією в Україні. Загалом, вони існували з моменту виникнення фінансової кризи 2008–2009 рр. Але як показує практика, Україна через об'єктивні обставини не змогла повністю їх подолати. А з огляду на те, яка нині складана політична та економічна ситуація складається в країні, неможливо спрогнозувати ситуацію, коли ці проблеми будуть повністю подолані. Тому розглянемо можливі шляхи подолання проблем, що виникли в банківському секторі та актуальність і ефективність їх застосування сьогодні в Україні. Що стосується зниження довіри населення до фінансових інститутів, то дана проблема має безпосередній зв'язок з управлінням ліквідністю комерційного банку, в зв'язку з тим, що вкладники почали боятися за вкладені грошові кошти з настанням фінансової кризи і, як наслідок, розпочалося масове вилучення депозитів, що в свою чергу ще сильніше підірвало ліквідність окремих банків.

Суть банківського управління ліквідністю складається в гнучкому сполученні протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Цільова функція управління ліквідністю комерційним банком полягає в максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлених і обумовлених самим банком економічних нормативів.

Банк повинний визначати потребу в ліквідних коштах хоча б на короткострокову перспективу. Як уже відзначалося, прогнозування цієї потреби може здійснюватися двома методами. Один із них припускає аналіз потреб у кредиті й очікуваному рівні внесків кожного з головних клієнтів, а інший – прогнозування обсягу позичок і внесків. Обидва розглянутих методи мають недолік: вони спираються на середній, а не граничний рівень ліквідності. Це може бути достатнім для оцінки ліквідності банківської системи в цілому, але воно не підкаже керівництву окремого банку, яка повинна бути його касова готівка на наступному тижні, щоб покрити вилучення внесків і заявки на кредит. Тільки аналіз рахунків окремих клієнтів банку дозволяє йому визначити потреби в готівці наразі.

Вивчення всього цього, а також прогнозування допоможе банку більш точно визначити необхідну частку ліквідних коштів в активі банку. При цьому банк повинний спиратися на свій досвід.

Підтримка ліквідності на необхідному рівні здійснюється за допомогою проведення визначеної політики банку в галузі пасивних і активних операцій, виробленої з урахуванням конкретних умов грошового ринку й особливостей виконуваних операцій. Тобто банк повинний розробити грамотну політику управління активними і пасивними операціями.

Висновки з даного дослідження. Розглянувши сутність проблеми банківської ліквідності та сучасний стан банківської системи України, можемо зробити

висновки, що попит на ліквідні кошти рідко дорівнює їх пропозиції в будь-який момент часу, тому банк постійно має справу або з дефіцитом ліквідних коштів, або з їх надлишком. Як бачимо з проведеного дослідження, банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і у фінансовій системі держави. Неліквідний банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, банк втрачає потенційний прибуток.

Тому вирішення проблеми ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку, а моніторинг ліквідності та вживання відповідних заходів щодо підтримання достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження та виживання кожного банку. Для підвищення ефективності управління ліквідністю банків і банківської системи в цілому необхідні комплексний підхід і зусилля багатьох суб'єктів, таких як: Національний банк України, уряд і безпосередньо самих банків.

Список використаних джерел

1. Крилова В. Складові процесу управління ліквідністю банку / В. Кирилова, Р. Набок // Вісник НБУ. – 2008. – № 6. – С. 24–29.
2. Ліквідність банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
3. Міщенко В. В. Ліквідність банківської системи : економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу. Стаття 1 / В. В. Міщенко, А. В. Сомик // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 6–9.
4. Олещенко Л. Г. Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України / Л. Г. Олещенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2213>.
5. Офіційний сайт Національного банку України, розділ статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.
6. Семенча І. Є. Ліквідність банківської системи в умовах фінансової нестабільності / І. Є. Семенча // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 686–689.
7. Скок Є. М. Ліквідність банківської системи та операції, що призводять до її зміни / Є. М. Скок // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – С. 6–19
8. Успенко В. І. Аналіз сучасного стану ліквідності банків України / В. І. Успенко, О. С. Хіжняк // Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 191–195.

*А. В. Бурковская,
Я. Ю. Сидорчук,*

Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

СУЩНОСТЬ, СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ УЛУЧШЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЛИКВИДНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Вопросы эффективного управления ликвидностью для банковских учреждений Украины является на сегодня одним из наиболее актуальных. Оптимальный уровень банковской ликвидности является предпосылкой эффективного выполнения своих функций как отдельным банком, так и всей банковской системой: он вызывает их надежность, финансовую устойчивость и конкурентоспособность. В статье проведены теоретические исследования в области банковской ликвидности. Рассмотрена необходимость совершенствования существующих подходов к управлению ликвидностью, и взаимосвязь между состоянием банковской ликвидности и состоянием экономики страны.

Ключевые слова: банковская система; нормативы ликвидности; банковская ликвидность; избыточная ликвидность; прибыльность банка; управления ликвидностью.

*А. V. Burkovska,
Ya. Yu. Sidorchuk,*

Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

ESSENCE, CURRENT STATE AND DIRECTIONS OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE LIQUIDITY MANAGEMENT IMPROVEMENT

The question of effective liquidity management for banks Ukraine is today one of the most pressing. The optimal level of bank liquidity is a prerequisite for the effective discharge of its functions as individual banks and the banking system: it determines their reliability, financial stability and competitiveness. In the article theoretical research in the field of banking liquidity. The necessity of improving existing approaches to liquidity management, and the relationship between the state of bank liquidity and the state of the economy.

Key words: banking system; liquidity ratios; bank liquidity; excess liquidity; profitability of bank liquidity management.

Рецензенти: *Великий Ю. В.*, д-р екон. наук, професор;
Кузьменко О. Б., д-р екон. наук, професор.